

วัฒนธรรมทางการเมืองกับประชาธิปไตยของไทย Democratic Political Culture of Thailand

พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ¹

Phrakhruwinaithorn Cakkree Sricharumedhiyan¹

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเกิดการทำหน้าที่ของการเป็นพลเมือง (Citizenship) ในกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ จนกลายเป็นค่านิยมของประชาชนหมู่มากในสังคม เช่น การมีระเบียบวินัย การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การออกมามีวาทะวิจารณ์นโยบายของรัฐบาลของปัจเจกชน เกิดจิตสำนึกในการรวมกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสังคมและชุมชน หรืออาจมีการรวมตัวกันคัดค้านโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นในด้านต่างๆ การปฏิรูปการเมืองต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาให้ประชาชนมี “จิตสำนึกของความเป็นพลเมือง” ทว่าจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่แท้จริงต้องสะท้อนออกมาในตัวคนดังต่อไปนี้ ประการแรก คือ การมองสังคมอย่างที่เป็นตัวเจ้าของ มีความรู้สึกร้อนรนหาหนทางกับปัญหาทางสังคมและประเทศชาติที่เกิดขึ้นเหล่านั้น รวมถึงการมองเห็นปัญหาสังคมประเทศชาติที่เกิดขึ้นว่าเป็นปัญหาของตัวเองที่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขด้วย ประการที่สอง เชื่อว่าตนเองมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ และต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนา แก้ไข เปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคมและประเทศชาติที่เกิดขึ้นเหล่านั้น

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมือง ประชาธิปไตย

¹ อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
อีเมล: chakkree_2532@hotmail.com

¹ Visiting Faculty in Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Thailand,
email: chakkree_2532@hotmail.com

Abstract

The political culture of democracy will occur when the majority of citizens do their duty, until it has become a value of most people in the society. Examples of which are having discipline, thinking of the benefits of the whole more than the benefits of self, expressing individual criticism of government policies, conscientiously forming groups to protect social or community benefits, and gathering to oppose projects that may adversely affect local communities. Government reform must begin by developing its people to have “the conscience of citizenship.” In fact, true conscience of citizenship must be reflected from the following: First, one must look at society from an ownership point of view. One must feel troubled by the problems of the society and nation. This includes seeing the problems of the country as one’s own that one must be involved in finding a solution. Second, belief that oneself is capable of changing things toward a better direction and that one must help in order to mitigate, fix, or change the social and national problems that occur.

Keywords: Political Culture, Democracy

บทนำ

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมืองในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ของสมาชิกในสังคมเมืองนั้นๆ ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ ที่ขึ้นตรงกับกระบวนการสร้างความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ จากสถาบันในทางการเมืองต่างๆ ที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมืองวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นมโนทัศน์ที่สำคัญในสาขาวิชาการพัฒนาการเมือง ซึ่งเป็นสาขาวิชาในทางรัฐศาสตร์ (Andrew Heywood, 1997) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองจะกลายเป็นเรื่องทางแนวความคิดที่ดูไม่ทันสมัยก็ตามแต่เป็นประเด็นที่จำเป็น และ

“Classic” ถึงแม้ว่าประเด็นแนวคิดดังกล่าวจะถูกมองโดยนักรัฐศาสตร์บางท่านว่าเป็นแนวคิดที่เก่าแก่วัฒนธรรมของทฤษฎีกระแสหลักของสหรัฐอเมริกาที่อาจไม่มีนัยยะในทางวิชาการที่แท้จริงแต่สังคมมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาแนวคิดนี้ที่จะให้ตอบโจทย์ของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการตอบโจทย์เพื่อที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยและคุณภาพ (Quality of Democracy) ตลอดจนความรุนแรงและความขัดแย้งที่กำลังมีขึ้นในสังคม หรือแม้แต่การพัฒนาองค์ความรู้ที่จะอธิบายคำถามที่หลากหลายน่าสนใจในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เช่น สังคมสามารถที่จะผลิตกระบวนการทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาของสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาการประชาธิปไตย ความแตกแยกในสังคม ความขัดแย้ง ความรุนแรงได้หรือไม่อย่างไร หรืออาจจะเป็นคำถามว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีธรรมชาติที่จะเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ แม้ว่าสังคมจะมีการพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไป (ทิวากร แก้วมณี, 2553) นักวิชาการไทยและผู้ที่เกี่ยวข้องแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองมีการสับสนจากภาษาของคำว่าวัฒนธรรมทางการเมืองที่ถูกแปลเป็นภาษาไทยกับแนวความคิดที่เป็น Concept ที่แท้จริงของแนวความคิดวิชาการคำนี้ ทั้งนี้เพราะผู้สนใจหลายรายไปทำความเข้าใจแนวคิดที่ติดจากความเข้าใจแยกส่วนตามภาษาของคำว่า วัฒนธรรมกับการเมือง ดังนั้น ความเข้าใจของนักวิชาการไทยบางราย จะมองวัฒนธรรมการเมืองไปในส่วนของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง อาทิเช่น วัฒนธรรมการเลือกตั้ง วิธีการเลือกตั้ง ความเชื่อในการเลือกตั้ง หรืออีกตัวอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมกับพฤติกรรม การมีส่วนร่วมเป็นต้น (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524 อ้างอิงใน ทิวากร แก้วมณี, 2553)

แนวความคิดวัฒนธรรมทางการเมืองจะพัฒนาหยาบย้อมมาจากแนวความคิดทางสังคมวิทยาที่นำมาใช้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แต่แนวความคิดวัฒนธรรมการเมืองที่ Grabrel A. Almond เป็นคนริเริ่มในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นแนวความคิดที่ชัดเจนที่สุด ที่เอาแนวความคิดนี้มาเป็นแก่นกลางหรือใช้เป็นแนวคิดที่ชัดเจนในการวิเคราะห์ซึ่งที่จริงแล้วนักรัฐศาสตร์ในหลังสงครามโลกครั้งที่สองอีกจำนวนไม่น้อยก็ได้ใช้แนวความคิดทางวัฒนธรรมมาในการวิเคราะห์การเมืองอยู่แล้ว (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524)

ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า วัฒนธรรมเป็นภาษาบาลีและสันสกฤต“วัฒนธรรม” เป็นภาษาบาลีแปลว่า “เจริญงอกงาม” ส่วนคำว่า “ธรรม” เป็นภาษาสันสกฤตหมายถึง “ความดี” ซึ่งถ้าแปลตามรากศัพท์ก็คือ “สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม”

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งหมายรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา ศิลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ในลักษณะนี้วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีศิลปธรรมอันดีงามของประชาชน (สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2527) ชำนาญ จันทร์เรือง (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แนวความคิด แนวปฏิบัติ หรือเทคนิค วิถีดั้งเดิมที่ใช้ร่วมกัน โดยกลุ่มคนพวกเดียวกัน

สรุป วัฒนธรรมคือ การดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แสดงออกถึงความมีระเบียบเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง สมครสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน มีศิลปธรรมอันดีงามและความก้าวหน้า **วัฒนธรรมทางการเมืองคืออะไร** โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ชำนาญ จันทร์เรือง (2559) แบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองของกลุ่มสมาชิกของระบบการเมืองหนึ่งโดยวัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละชุมชนก็จะเป็นความเป็นตัวของตัวเองซึ่งถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อม

Edward B. Tyler กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย จารีตประเพณี นิสัย และสมรรถนะอื่นๆ ของคน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม (Tyler, 1877) ส่วน Clyde Klickhohn นักมนุษยวิทยาที่ให้ความหมายของวัฒนธรรมถึง 27 หน้าในหนังสือ ชื่อ Mirror for Man (1949) ซึ่งพอสรุปได้ เป็น 10 ประเด็นคือ (Klickhohn อ้างอิงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524) 1) วิถีชีวิตของประชาชน 2) มรดกทางสังคม 3) แนวความนึกคิด ความรู้สึก และความเชื่อ 4) ลักษณะนามธรรมของพฤติกรรม 5) แนวทางที่กลุ่มบุคคลประพฤติจริง 6) การเรียนรู้ร่วมกัน 7) แนวทางมาตรฐานที่ใช้แก้ปัญหาร่วมกัน 8) พฤติกรรมการเรียนรู้ 9) แบบแผนการปรับตัวต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อมและ 10) ทายะสมบัติทางประวัติศาสตร์

Heywood (2002) คือ รูปแบบของกำหนดทิศทางสู่เป้าหมายทางการเมืองส่วนใหญ่แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อสัญลักษณ์ และคุณค่าส่วน Almond, Gabriel & Verba, Sidney (1972) กล่าวคือ แบบอย่างของทัศนคติและความโน้มเอียงซึ่งบุคคลในฐานะสมาชิกของระบบการเมืองมีต่อการเมือง

วัฒนธรรมการเมือง “เป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตของชนหมู่ใดหมู่หนึ่ง และก่อนที่จะเป็นแบบอย่างขึ้นมาได้จะต้องมีการปฏิบัติคล้อยตามกันในหมู่คนจำนวนมากจนปฏิบัติตามกันไปทั้งกลุ่มและมีการปฏิบัติสืบทอดกันไปเป็นเวลานาน หากหมู่ชนที่เป็นเจ้าของร่วมกันปฏิบัติตามแบบอย่างความประพฤติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติที่รวมกันเป็นแบบแผนของชีวิตของหมู่คนะนั้นติดต่อกันเป็นเวลายาวนานแบบแผนของความประพฤตินั้นจะกลายเป็นวัฒนธรรม” (พิทยา สายหู, 2514 อ้างอิงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2554) วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความคิดและความเข้าใจต่อการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรในสังคม

นักรัฐศาสตร์ จะนำปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเป็นตัวแปรในการศึกษาแต่นักรัฐศาสตร์ที่นิยม Political Culture กลับมีการใช้เป็นความหมายในส่วนที่แคบลงที่เกี่ยวข้องเฉพาะ เรื่องของความเห็น อุดมการณ์ ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อทางการเมือง (Almond, Gabriel & Verba, Sidney, 1956 อ้างอิงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524) โดย Almond ได้เปิดใจว่า แนวความคิดทางวัฒนธรรมที่เขาใช้เป็นคนแรกในทางรัฐศาสตร์ที่ชัดเจนนี้ เกิดจาก อิทธิพล 3 กระแส คือ กระแสที่ 1 คือ ความคิดของ Max Weber ที่เกี่ยวกับจารีตประเพณี (Tradition) กระแสที่ 2 คือ แนวทางการวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม ของ Talcott Parsons และกระแสที่ 3 คือ การทำวิจัยตามหลักพฤติกรรมนิยมที่เน้นการวิจัยแบบสุ่มตัวอย่าง (Almond, Gabriel & Verba, Sidney, 1972 อ้างอิงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524)

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบ (Parochial Political Culture) คือวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่รู้และไม่สนใจการเมือง และไม่คิดว่าจะได้รับผลกระทบจากการเมือง คนที่มีความคิดแบบนี้จึงไม่คิดที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

ทางการเมือง ทำให้ประชาชนมีสำนึกทางการเมืองต่ำ ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง พุดง่าย ๆ แบบภาษาเหนือ ก็คือ “บู้ ปั่น” ไม่สนใจอะไรทั้งนั้นที่เกี่ยวกับการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลในสังคมสนใจการเมืองบ้าง แต่เข้าใจการเมืองในลักษณะที่ยอมรับอำนาจของผู้ปกครอง ดังนั้น จึงไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง พุดง่าย ๆ แบบภาษาเหนือก็คือ “เอาเป็นว่า” หรือ “เขาเอาอย่างไรก็เอาอย่างนั้น” นั้นเอง

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) คือวัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลสนใจการเมืองและตระหนักว่าการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเขาในทุกด้าน พวกเขาจึงกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีกิจกรรมทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ชานาญ จันทรเรือง, 2559)

นักรัฐศาสตร์ได้ลงลึกถึงมิติทางจิตวิทยาอธิบายความโน้มเอียงทางการเมือง แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (Cognitive Orientation) เป็นความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่างๆ ของระบบการเมือง 2) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (Affective Orientation) เป็นความรู้สึกที่มีต่อส่วนต่างๆ ของระบบการเมืองและองค์กรทางการเมือง 3) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (Evaluation Orientation) เป็นการตัดสินใจและการให้ความเห็นต่างๆ ต่อกิจกรรมการเมืองและปรากฏการณ์ทางการเมือง

ในประเด็นนี้เป็นการต่อยอดของการใช้แนวความคิดของวัฒนธรรมทางการเมือง ไปในทิศทางของจิตวิทยามากกว่าการเป็นไปตามความหมายของวัฒนธรรมทั่วๆ ไป ในทางรัฐศาสตร์มีการจำแนกวัฒนธรรมการเมืองออกเป็น 3 ประเภท โดยงานคลาสสิกของ Almond, Gabriel & Verba, Sidney ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1965 คือ 1) วัฒนธรรมการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) 2) วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) 3) วัฒนธรรมการเมืองแบบการมีส่วนร่วม (Participation Political Culture)

อย่างไรก็ดี ระบบการเมืองทุกระบบมีส่วนผสมของ 3 วัฒนธรรมพื้นฐานของความลำหลังและทันสมัยรวมอยู่ด้วยกันเสมอ ไม่มีระบบการเมืองที่ทันสมัยสมบูรณ์ หรือล้ำหลังที่สุด ดังนั้น จึงได้แบ่งการผสมของวัฒนธรรมการเมือง ออกเป็นอีก 3 แบบ ได้แก่ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2524)

1. วัฒนธรรมการเมืองแบบคับแคบผสมไพร่ฟ้า (Parochial-Subject Political Culture) หมายถึง สภาพทางการเมืองของระบบไม่ได้ยอมรับผู้นำชุมชน ผู้นำเผ่า ในกรณีไทยอาจหมายถึง การไม่การยอมรับผู้มีอำนาจท้องถิ่น เช่น นักการเมืองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลาง ผู้นำการเมืองระดับรัฐ อย่างไรก็ตาม ผู้คนก็ยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรืออาจได้รับสิทธิทางการเมืองแต่ก็ไม่สนใจที่จะใช้สิทธิทางการเมือง ระบบคิด และทัศนคติ ก็จะไม่ได้อคิดว่าตนมีบทบาทหรืออิทธิพลทางการเมืองต่อระบบ

2. วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมการมีส่วนร่วม (Subject-Participant Political Culture) หมายถึง ระบบการเมืองที่มีพลเมืองบางส่วนเริ่มสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทราบและตระหนักถึงบทบาทของตนที่จะเปลี่ยนแปลงและมีอิทธิพลทางการเมือง โดยแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การไปเลือกตั้ง การไปชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่ประชาชนอีกกลุ่มยังเมินเฉยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถือว่าการเมืองไม่เกี่ยวกับพวกเขา หรือไม่ตระหนักในอิทธิพลทางการเมืองของตน ระบบการเมืองที่มีส่วนผสมของคนที่ไม่สนใจการเมือง และคนที่ไม่ตระหนักในความสำเร็จของการเมืองที่จะมีผลกระทบต่อเขาอย่างสำคัญ ทำให้ระบบการเมืองไม่มั่นคง ประชาธิปไตยไม่มีเสถียรภาพ และเป็นระบบการเมืองที่เอื้อให้ ทหาร กลุ่มการเมืองบางกลุ่ม พรรคการเมือง แทรกแซงทางการเมือง หรือชักจูงทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งเอื้อต่อการเกิดปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง ในการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างระบบการเมืองในประเทศไทยด้วย เพราะประชาชนไม่ตระหนักในคุณค่าของสิทธิทางการเมืองของตน

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบผสมการมีส่วนร่วม (Parochial Participant Political Culture) หมายถึง สภาพระบบการเมืองที่สังคมประกอบไปด้วยคนหลายเชื้อชาติ กลุ่มคนในแต่ละภาคหรือพื้นที่ แต่ละเชื้อชาติ และคนแต่ละพื้นที่ จะมีความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อกลุ่มของตนเป็นลำดับแรก และทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็จะเน้นการแสวงหาประโยชน์เฉพาะกลุ่มเชื้อชาติและพื้นที่ ที่ให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ ในระบบการเมือง หลายกลุ่มจะมีความสำนึกทางการเมืองสูงที่มีความขัดแย้งทางการเมืองต่อกัน และไม่ยอมประนีประนอมทางการเมือง ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นในประเทศอาฟริกาที่มีหลายเผ่าที่มีความสำนึกในผลประโยชน์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน หรือประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นที่น่าสังเกตว่า

พัฒนาการของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีความขัดแย้งทางการเมืองเป็นกลุ่มสี่ มีลักษณะทางการเมืองแสดงออกทางการเมืองในประเภทของวัฒนธรรมการเมืองนี้เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า Almond, Gabriel & Verba, Sidney (1972) ไม่ได้ระบุว่า การที่สังคมใดมีวัฒนธรรมการเมืองที่มีส่วนร่วมจะเป็นสังคมที่เป็นประชาธิปไตยโดยอัตโนมัติอย่างที่เรอาจจินตนาการตามตรรกะทางการเมือง เพราะ Almond, Gabriel & Verba, Sidney เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่ผลประโยชน์ที่คับแคบเกิดประโยชน์แต่บางกลุ่มก็ไม่ใช่ลักษณะการเป็นประชาธิปไตย ทั้ง Almond, Gabriel & Verba, Sidney เลยให้ความเห็นว่า วัฒนธรรมการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยนั้น เป็นลักษณะที่เรียกว่า Civic Culture ที่เป็นสภาพทางการเมืองที่เกิดขึ้นในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2524) ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

1. วัฒนธรรมทางการเมืองช่วยสร้างความชอบธรรม (Legitimization) ให้กับระบอบการปกครองเพราะประชาชนยอมรับระบอบการปกครองนั้นๆ เช่น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าก็จะยอมรับระบอบเผด็จการหลายๆ ประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมือง จึงได้มีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมทางการเมืองที่สนับสนุนระบอบการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เช่น จีนหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1949 ก็สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองให้เหมาะกับระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ สหภาพโซเวียตก็สร้างค่านิยมแบบ Soviet Man ขึ้นมา จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมือง “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” และล่าสุดก็มีการสร้างค่านิยม 12 ประการเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมา

2. วัฒนธรรมทางการเมืองช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ตัวอย่างเช่น กรณีอาหรับสปริง ส่วนของไทยก็คือ กรณีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่คณะราษฎรที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงแล้วแต่เป็นผู้ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ยุโรปและส่วนใหญ่จากฝรั่งเศส จึงได้รับวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในที่สุด หรือกรณี 14 ตุลาคม 2516 และพฤษภาคม 2535 ก็เช่นกัน (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2559)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับความคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง

1. แนวทางการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองในแบบพลเมือง (Civic culture) เน้นการศึกษาทัศนคติและคุณค่าที่ประชาชนมีต่อการเมือง (เป็นการศึกษาในเชิงจิตวิทยา) ซึ่งเชื่อว่าทัศนคติหรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองมีส่วนในการเสริมสร้างเสถียรภาพหรือความมั่นคงของประชาธิปไตยต้องมีพื้นฐานจากวัฒนธรรมทางการเมืองที่ผสมผสานระหว่างความพอดีของการบังคับ การยินยอมให้ปกครอง และการแสดงออกการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองเป็นสาเหตุหรือผลต่อประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นชี้วัดคุณภาพของประชาธิปไตยได้หรือไม่ หรือ วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุนให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยได้หรือไม่

3. วัฒนธรรมทางการเมืองย่อย-กลุ่มชนชั้น ชชาติพันธุ์ ศาสนา ฯลฯ ในสังคมมันมีความซับซ้อนของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักและย่อย และแต่ละส่วนมีผลวัดต่อกันและกันอย่างมาก วัฒนธรรมทางการเมืองย่อยอาจมีผลกระทบในแง่เสถียรภาพของระบบการเมืองการปกครอง

4. แนวทางการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองในฐานะเป็นอุดมการณ์หรืออำนาจ (Hegemony) เป็นการอธิบายที่ชัดเจนมากที่สุดคือการอธิบายของ Marxist ที่มองว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนเป็นส่วนที่สำคัญของลักษณะชนชั้นเพื่อใช้บอกตำแหน่ง ฐานะ ผลประโยชน์ วัฒนธรรมในแบบที่สองเป็นรูปแบบของความคิดของชนชั้นปกครอง (อุดมการณ์)

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองและการกลมกลืนทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยและโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ในช่วง 2-3 ปีก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พบว่านักศึกษาไทยมีทัศนคติทางการเมืองแบบผสมระหว่างแบบประชาธิปไตยกับแบบอำนาจนิยม และนักศึกษาเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อในความสามารถของตนเองที่จะมีอิทธิพลต่อรัฐบาลสูงกว่าประชาชนทั่วไป แต่มีความไว้วางใจระบบการเมืองต่ำ (จรูญ หุยทอง - แสงอุทัย, 2557) วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยอยู่ในระดับต่ำเพราะ 1) ประชาชนโดยทั่วไปไม่มีความเชื่อว่าการเมือง หรือการบริหารประเทศเป็นเรื่องของผู้เฒ่าซึ่งเป็นคนจำนวนน้อย 2) ประชาชนเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่โจ่งแจ้งเกินไปจนเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่อง

สกปรก 3) ประชาชนยอมรับในอำนาจนิยม ตนเองไม่มีอำนาจหรือความสามารถทางการเมืองแต่บุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการเป็นบุคคลที่มีอำนาจและมีอิทธิพลบารมี วัฒนธรรมทางการเมืองไทย หรือค่านิยมทางการเมืองของคนไทย ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นลูกตุ้มที่แกว่งจากจุดปลายสุดด้านหนึ่งคือ อิสระนิยมในระดับครอบครัวมายังปลายสุดอีกด้านหนึ่ง คือ อำนาจนิยมในระดับสังคมและการเมือง คนไทยชอบแสดงความเป็นคนมีหน้าใหญ่ใจโต ไม่คำนึงถึงฐานะของตน ชอบแต่งกายและมีทรัพย์สินที่แสดงความภูมิฐานะ เช่น มีรถยนต์ราคาแพง เทียวไนต์คลับชั้นสูง ใช้ของต่างประเทศ ฯลฯ

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมีพื้นฐานอยู่บนอิสระนิยม-อำนาจนิยม ก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาการเมืองหลายประการ เช่น 1) เมื่อใดที่พลังแห่งอำนาจขาดหายหรืออ่อนแรงไป ความเป็นอิสระนิยมจะเข้ามาแทนที่และมีอิทธิพลอย่างเห็นได้ชัด 2) การพยายามสร้างการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยประชาธิปไตยจะสามารถหยั่งรากและเจริญงอกงามได้ในประเทศที่มีวัฒนธรรมการเมืองที่มีลักษณะสายกลางระหว่างอิสระนิยมกับอำนาจนิยม นั่นคือ ความรักเสรีภาพจะต้องควบคู่กับความรู้สึกในเรื่องหน้าที่ที่มีต่อกันโดยเฉพาะในระดับที่สูงกว่าส่วนตัว 3) มีปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม สังคมไทยเป็นสังคมนิยามแบ่งคนออกเป็นประเภทตามตำแหน่งความมั่งคั่ง ความรู้และอายุ ในทางการเมือง บุคคลบางประเภทถือตัวว่ามีฐานะทางสังคมสูงกว่าคนอื่นและต้องเป็นผู้นำทางธรรมชาติ การแบ่งคนเป็นฐานะเป็นปัญหาในการพัฒนาการเมืองเพราะการพัฒนาการเมืองเป็นการนำไปสู่ระบบที่มีความเท่าเทียมกันและการมีส่วนร่วม ความแตกต่างทางฐานะมีรากฐานเรื่องอำนาจคือ คนมีอำนาจแตกต่างกันย่อมมีฐานะแตกต่างกัน 4) การขาดอุดมการณ์ และการนิยามผู้นำที่มีบารมีทั้งสองอย่างมีความเกี่ยวเนื่องกันและเป็นผลมาจากวัฒนธรรมการเมืองแบบอิสระ-อำนาจนิยม ซึ่งเป็นความรู้สึกหรือธรรมชาติที่ขัดกันแต่สามารถแฝงอยู่ในสิ่งเดียวกันได้ 5) อำนาจนิยมในทัศนคติของคนไทยเป็นเรื่องให้คนให้โทษ ไม่ใช่อำนาจทางปัญญาหรืออำนาจแห่งความสัตย์ซื่อ อำนาจสำคัญของบุคคล ในทางบริหารสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการทำงานจากเบื้องบน ประชาชนทั่วไปและข้าราชการชั้นผู้น้อยไม่มีโอกาสปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่อยู่ในลักษณะเกรงกลัวและเชื่อฟังคำสั่ง ความคิดเห็นในสถาบันราชการมักจะมีมาจากผู้ใหญ่ฝ่ายเดียว ระบบสัมพันธ์ภาพและค่านิยมแบบนี้ไม่เอื้อต่อการเกิดอุดมการณ์ซึ่งเป็นค่านิยมที่ไม่ขึ้นกับบุคคลเมื่อใดก็ตาม

ที่เหตุผลหรืออุดมการณ์ต้องเผชิญหน้าต่อบุคคล บุคคลจะเป็นฝ่ายมีชัยเสมอตั้งค้ำกล่าวที่ว่า “นโยบายอยู่เหนือเหตุผล” และ 6) คือความรักอิสระมีค่านิยม “ยึดหยุ่น” เปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมได้ไม่ยากเลือกสนใจแต่สิ่งที่เป็นไปได้ (จรรยา หนูทอง-แสงอุทัย, 2557) วัฒนธรรมการเมืองของผู้ที่ถูกศึกษาเป็นเช่นไร เป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด และที่เป็นเช่นนั้นมิสาเหตุจากการกล่อมเกลานในสถาบันการเมืองใด แต่ไม่ค่อยศึกษาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับระบอบการปกครองในการศึกษาว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมันตีกรอบกำหนดความเป็นไปของระบอบการปกครองได้อย่างไร (พฤทธิสาร ชุมพล, 2550) โดยมีกมล สมวิเชียร สุจิต บุญบงการ และพรรคกี้ ผ่องแผ้ว เป็นนักรัฐศาสตร์ไทยกลุ่มแรกที่ทำให้ความสนใจศึกษาวัฒนธรรมการเมืองไทย และเป็นที่น่าสังเกตในวงวิชาการไทยว่า ผลการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองไทยยังมีข้อจำกัดอยู่มาก และไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นตัวตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน

วัฒนธรรมการเมืองเริ่มต้นจากการอบรมกล่อมเกลาทงสังคม ซึ่งเป็นทั้งระดับครอบครัว และนอกครอบครัว เช่น กลุ่มเพื่อน ชุมชน สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ฯลฯ และการเรียนรู้ในระบบการเมืองที่เป็นจริงภายในสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่เน้นความเป็นอิสระ คนในสังคมมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง การดำรงชีวิตของผู้คนเป็นไปอย่างสบาย ไม่ถูกกดดัน ซึ่งเป็นการอบรมที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ส่วนในระดับนอกครอบครัว อิทธิพลของระบอบราชการและอำนาจของรัฐ ค่านิยม อำนาจนิยม มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมวัฒนธรรมการเมืองที่ยอมรับอำนาจ (กมล สมวิเชียร, 2514 อ้างอิงใน ทิวากร แก้วมณี, 2553)

ที่น่าสังเกตเพิ่มเติมคือ บางส่วนในสังคมไทยก็เรียนรู้การต่อต้านอำนาจและการมีพฤติกรรมการเมืองรูปแบบอริยะขัดขืนมากขึ้น อันเป็นผลจากการเข้าใจสภาพการเรียนรู้ทางการเมืองและการเปิดการให้เสรีภาพภายในระบบการเมืองซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม นอกจากนี้นิสัยพื้นฐานของคนไทยบางอย่างคือ การแสดงออกความต้องการที่ไม่ตรงไปตรงมา หลีกเลี่ยงการแสดงออกที่เปิดเผย หลีกเลี่ยงความขัดแย้งซึ่งเป็นนิสัยพื้นฐานของสังคมที่ทำให้กระบวนการและพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมได้มีการบิดเบือนในสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งที่สังคมไทยพัฒนาการเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่จอมปลอม (เครตัน เจมส์ แอล, 2545) และเป็นสาเหตุการไร้เสถียรภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

และการเข้าจุดคุณภาพของประชาธิปไตย (Quality of Democracy) ที่แท้จริง (ทิวากร แก้วมณี, 2553)

ประเทศไทยของเราจากอดีตที่ผ่านมาคนไทยเรามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากกว่าแบบมีส่วนร่วม จึงทำให้เกิดผลคือการเมืองไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการและทหาร ตั้งแต่การพัฒนาศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลังปี 2500 เป็นต้นมา ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย ซึ่งคนกลุ่มใหม่นี้เป็นผู้ได้รับการศึกษาในแบบตะวันตก เป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีความมั่นใจในตัวเองและติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งอิทธิพลจากสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้ได้รับรู้ถึงความเป็นไปในโลกกว้าง ทำให้พวกเขาต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้นจนกระทั่งชนบทไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อาชีพชาวนาถูกแปรสภาพไปเป็นผู้รับจ้างทำนาหรือเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่ทำนาผ่านโทรศัพท์มือถือวัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของเมืองใหญ่ การติดต่อสื่อสาร การเข้ามาทำงานในเมืองของคนจากชนบทและกลับไปรับใช้สังคมบ้านเกิด ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น มีการสำนึกในการปกครองท้องถิ่นที่เชื่อว่าไม่มีใครรู้ปัญหาของท้องถิ่นดีกว่าคนท้องถิ่นเอง

จึงสามารถกล่าวได้ว่า **“ปัจจุบันวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยกำลังเคลื่อนจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม”**แน่นอนว่าในช่วงระยะของการเปลี่ยนผ่านของวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่งย่อมเผชิญกับการต่อต้านของกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมสุดแล้วแต่ว่าจะเป็นไปด้วยความเรียบร้อยหรือมีการสะดุดเป็นระยะๆ หรือในบางครั้งก็ถอยหลังแต่ถึงอย่างไรก็จะต้องเดินหน้าอยู่ดีภาวะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเราจึงอยู่ในระหว่างการยื้อยุดดุเดือดกระชากกันและกันระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองเก่ากับวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ จนทำให้เกิดภาวะประหลาดขึ้นดังคำกล่าวของ Antonio Gramsci ที่เคยว่าไว้นานแล้ว คือ *“The old world is dying away, and the new world struggles to come forth : now is time of monster.”* นั่นเอง (ชำนาญ จันทรเรือง, 2559)

การอธิบายลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยเพื่อสามารถทำความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองที่ผ่านมา เช่น คำถามว่าทำไมคนชนชั้นกลางในเมือง (กทม.) ถึงสนับสนุนหรือให้ความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรงของรัฐในการสลาย

การชุมนุม เมษายน-พฤษภาคม 2553 ทำไมชนชั้นกลางในเมืองสนับสนุนการทำรัฐประหารแต่ไม่สนับสนุนรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ทำไมเรื่องการเมืองสำหรับคนบางกลุ่มเป็นเรื่องสำคัญและแลกมาด้วยการต่อสู้ในขณะที่คนบางกลุ่มกลับไม่เดือดร้อนไม่เห็นใจเหตุการณ์ทางการเมืองที่มันรุนแรงหรือปัญหาความเดือดร้อนของกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลออกไป นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2554) วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเกิดขึ้นและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการเมืองที่มีมาก่อน วัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะไม่หยุดนิ่งและลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองบางอย่างก็สืบทอดถึงปัจจุบัน ผ่านการศึกษา สื่อ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2554) สิ่งที่ต้องพิจารณาในปัจจุบันคือการปรับแนวความคิดวัฒนธรรมการเมืองให้ตรงกับโจทย์ที่สังคมไทยต้องการซึ่งแน่นอนว่าสังคมไทยอาจไม่ต้องการตอบโจทย์การเป็นประชาธิปไตยและการเป็นคอมมิวนิสต์ของสังคมมีแค่นั้นอย่างไรเหมือนในอดีต แต่แนวความคิดวัฒนธรรมทางการเมืองและผลการศึกษาควรจะสามารถประยุกต์การตอบโจทย์ของสังคมที่หลากหลายในเรื่องของวัฒนธรรมการเมืองไทยที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ในสังคม เช่น การขัดแย้งทางการเมือง ความแตกแยกในความคิดทางการเมืองของสังคม ความรุนแรง หรือแม้แต่คำถามพื้นฐานว่าสังคมไทยควรมีการตั้งคำถามถึง “คุณภาพของการมีส่วนร่วม” ในสังคม (Quality of Political Participation) นอกเหนือจากการมีความสนใจเรื่องคุณภาพประชาธิปไตยในปัจจุบันการเรียกร้อง “การมีประชาธิปไตย” กับการเรียกร้อง “การมีคุณภาพประชาธิปไตย” ควรต้องมีการพูดถึงให้ชัดเจนและให้นัยยะที่แตกต่างกันชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายในการปฏิบัติที่จะพัฒนาสังคมไทยแน่นอน สังคมไทยแทบไม่มีใครปฏิเสธแล้วว่าเป็นสังคมที่ไม่มีประชาธิปไตย แต่สังคมไทยต้องตั้งคำถามเรื่องคุณภาพของประชาธิปไตยกันต่อไป หากพิจารณาจากแนวคิดของ Putnam การพัฒนาการมีประชาธิปไตยอาจหมายถึง การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ส่วนการพัฒนาคุณภาพประชาธิปไตยก็จำเป็นต้องคิดถึงเรื่องการส่งเสริมคุณภาพการมีส่วนร่วมซึ่งก็จำเป็นต้องทำการศึกษาและนำไปปฏิบัติในสังคมให้เป็นรูปธรรมต่อไป ประชาธิปไตยคืออะไร

- 1) ประชาธิปไตย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งมาจากคำภาษากรีกว่า Democratia ซึ่งประกอบด้วย 2 คำ คือ Demos กับ Kratein คำว่า Demos หมายถึงประชาชน และ Kratein หมายถึง การปกครอง ฉะนั้นประชาธิปไตย (Demoskratia) จึงหมายถึง ประชาชนปกครองหรือการปกครองโดยประชาชน
- 2) เรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค นักปรัชญาการเมืองหลายท่านชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการปกครองที่ดีก็คือ

การปกครองที่เคารพสิทธิและความเสมอภาคของมนุษย์ เชื่อว่าสมาชิกของสังคมทุกคน มีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม จะต้องเปิดโอกาสหรือให้เสรีภาพแก่ประชาชนภายใต้กฎระเบียบของสังคมด้วย ซึ่งรูปแบบการปกครองดังกล่าวก็คือระบอบประชาธิปไตย

3) การมีส่วนร่วมหรือเสียงของประชาชน ในเมื่อระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ใช้อำนาจนี้ผ่านทางองค์กรทางการเมืองต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของตน บทบาทของประชาชนในทางการเมืองจึงมีความสำคัญมากในระบอบนี้ จนมีผู้กล่าวว่าประชาธิปไตยนั้นถือว่าประชาชนคือ เสียงสวรรค์ เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมดำเนินการเพื่อสร้างสรรค์สังคม อาจเป็นทางอ้อมโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทน หรืออาจเป็นทางตรง เช่น การประท้วง การร้องเรียน ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้รัฐบาลรับทราบถึงปัญหา เป็นต้น 4) เน้นเจตนาารมณ์ของประชาชน ประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น แห่งสหรัฐอเมริกาได้ให้ความหมายของคำว่าประชาธิปไตยไว้อย่างกระชับและคมคายว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ในระบอบประชาธิปไตยนั้นผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ที่ถือเสมือนเป็นตัวแทนเจตนาารมณ์ของประชาชน รัฐบาลเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมาก หรือได้รับเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ รัฐบาลจะคงอยู่ในอำนาจต่อไปได้เมื่อวาระสิ้นสุดลงก็โดยการแสดงให้ประชาชนผู้เลือกตั้งเห็นว่ารัฐบาลสามารถสนองตอบต่อเจตนาารมณ์ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น

สรุปประชาธิปไตย คือการบริหารอำนาจรัฐที่มาจากเสียงข้างมากของพลเมือง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

ประเภทของประชาธิปไตย

1. ทางตรง คือรูปแบบการปกครองโดยที่พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจใดๆ ได้โดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยคนกลางหรือผู้ทำหน้าที่แทนตน ประชาธิปไตยทางตรงปัจจุบันเป็นเพียงรูปแบบที่ไม่ค่อยแพร่หลายนักเนื่องจากรูปแบบการปกครองดังกล่าวสามารถใช้ได้กับชุมชนที่มีกลุ่มคนขนาดเล็กเท่านั้น

2. ทางอ้อมเป็นการปกครองโดยที่ประชาชนมีหน้าที่เลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา โดยการเลือกตั้งจะคัดเลือกผู้ที่มีคะแนนเสียงเหนือกว่าเป็นมาตรฐานผู้แทนดังกล่าวนอกเหนือจากจะสามารถมาจากการเลือกตั้งโดยตรงแล้ว ยังอาจเข้ามา

จากการสรรหาตามรัฐธรรมนูญ หรืออาจมาจากการกำหนดผู้แทนโดยพรรคการเมือง หรืออาจใช้รูปแบบผสมผสานกัน หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ “การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต” และจากหลักการพื้นฐานดังกล่าวจึงสามารถประมวลลักษณะสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ดังนี้ 1) ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จึงกล่าวได้ว่าประชาชนเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในรัฐ 2) ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน 3) การดำเนินการของรัฐจำเป็นต้องถือตามมติเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน แต่เสียงส่วนน้อยในรัฐจะต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นธรรมตามกฎหมายด้วยเช่นกัน 4) การปกครองแบบประชาธิปไตย จำเป็นจะต้องได้รับความยินยอมพร้อมใจจากประชาชนส่วนใหญ่ในรัฐ อย่างไรก็ตาม หากประชาธิปไตยได้รับการควบคุมอย่างรอบคอบโดยกฎหมายเพื่อขจัดความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายอำนาจทางการเมืองด้วยการถ่วงดุลอำนาจ อย่างเช่น การแบ่งแยกอำนาจการปกครองแล้วอาจส่งผลให้ฝ่ายบริหารอำนาจสามารถสะสมอำนาจจนอาจเป็นอันตรายแก่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ลักษณะเด่นของการปกครองในระบอบนี้คือ “การถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์” แต่ถ้าหากรัฐบาลปราศจากความรับผิดชอบแล้ว เสียงข้างมากก็อาจไม่แยแสสิทธิของเสียงข้างน้อยชนิดที่เรียกว่าเป็น “เผด็จการโดยเสียงข้างมาก” เลยทีเดียว ดังนั้น กระบวนการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนจึงได้แก่ การเลือกตั้ง ซึ่งควรเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติประกอบกับการคำนึงถึงเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อมวลชน อันจะยังให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและตัดสินใจใช้สิทธิใช้เสียงเพื่อประโยชน์ของตนได้ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวเป็นเสมือนฐานรากของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและนั่นคือวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้นำทางการเมืองจนพัฒนาเป็นจิตวิญญาณประชาธิปไตย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ค่านิยมและปทัสฐานที่เป็นประชาธิปไตย (ลิซิด ธีรเวคิน, 2551) กระบวนการกล่อมเกลารเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization) โดยทั่วไปจะมี 3 ขั้นตอน คือ 1. แนวสัมผัสกับการเรียนรู้ (Cognitive Orientations) คือ ต้องรู้ว่าหลักการ กระบวนการ รวมทั้งสิ่งที่ปรากฏเป็นวัตถุเกี่ยวโยงในทางการเมืองอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจตามนทางการเมือง

ของตนเอง (Political Self) ตัวอย่างเช่น หลักการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยแตกต่างจากเผด็จการอย่างไร คือ การเรียนรู้ว่าระบบการเมืองมีลักษณะอย่างไร แต่จริงๆ แล้วต้องเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ว่าสังคมหรือประเทศที่ตนอาศัยอยู่นั้นมีฐานะอย่างไร กล่าวคือ เป็นรัฐเอกราช เป็นเมืองขึ้น เป็นประเทศที่เป็นมหาอำนาจหรือเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา เป็นต้น นอกเหนือจากนั้นอาตมน์ทางการเมืองคือ ตนเป็นคนไทยหรือคนต่างชาติ มีสิทธิหรือมีความจำกัดในสิทธิมากน้อยเพียงใด สรุปคือต้องรู้ว่าตนเป็นใครทางการเมือง และทางวัฒนธรรมเช่นสัญลักษณ์ต่างๆ ตั้งแต่รูปร่างของประเทศทางภูมิศาสตร์ ธงชาติ บุคคลสำคัญซึ่งเป็นประมุข วัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้คือแนวสัมผัสการเรียนรู้ทางการเมือง

2. แนวสัมผัสความผูกพันทางอารมณ์ (Affective Orientations) ได้แก่ การถูกกลุ่มเกลาส่งสอนในครอบครัว ในโรงเรียน ในสถาบันศาสนา ในองค์กรสังคม และในสังคมโดยรวม ให้รักหรือปฏิเสธอันใดแก่ ให้ชอบ หรือไม่ชอบ เช่น มีความรักชาติ ยกย่องเชิดชูชาติของตน ไม่ชอบให้คนมาดูถูกประเทศ ดูหมิ่นวัฒนธรรมของตน มีความภูมิใจในประวัติความเป็นมาของแผ่นดินของตน ของบรรพบุรุษ หรือกล่าวสั้นๆ หนึ่ง มีความผูกพันต่อเอกลักษณ์ที่ตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมการเมืองนั้นๆ นอกจากนี้ยังมีการสร้างความผูกพันทางอารมณ์ในแง่ชอบการมีสิทธิเสรีภาพ ไม่ชอบการถูกกดขี่ รักความยุติธรรม ไม่ชอบความอคติ ฯลฯ ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้คือแนวสัมผัสผูกพันทางอารมณ์ วิธีที่ดูง่าย ๆ คือถ้าบุคคลผู้นั้นไปต่างประเทศและหยิบหนังสือแผนที่เล่มใหญ่ซึ่งมีประเทศต่างๆ ในโลกขึ้นมาเปิดดู ถ้าบุคคลผู้นั้นพยายามพลิกไปหาประเทศไทย นั่นคือความผูกพันที่มีต่อประเทศไทย หรือในกรณีที่ยืนอยู่หน้าสหประชาชาติ ซึ่งมีธงชาติของประเทศสมาชิกสะบัดเป็นทิวแถว บุคคลผู้นั้นที่เป็นคนไทยก็อาจจะมองธงชาติไทยว่าปลิวสะบัดอยู่ที่ไหน นั่นคือแนวสัมผัสผูกพันทางอารมณ์

3. แนวสัมผัสการประเมินและพฤติกรรม (Evaluative Orientations and Behavior) ถ้าแนวสัมผัสการเรียนรู้และผูกพันทางอารมณ์ปฏิเสธเผด็จการ เมื่อมีความพยายามที่จะยึดอำนาจโดยรัฐบาลเผด็จการ ก็จะประเมินและมีพฤติกรรมแสดงการต่อต้านขึ้น การกล่อมเกลารับรู้ในส่วนนี้อาจจะเกิดจากการปลุกเร้าทางการเมือง เช่น การต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบ หรือการพยายามสถาปนาสังคมคอมมิวนิสต์ขึ้นให้สมบูรณ์แล้วแต่ว่าตนจะถูกกล่อมเกล่าไปในทางใด

กระบวนการทางการเมืองที่จะมีผลต่อการกล่อมเกลารัฐ ทั้งในแง่ทฤษฎี คือ การให้ข่าวสารข้อมูล ความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ทั้งในแง่การปรากฏตัว การชุมนุม เป็นกลุ่ม จากวิทยุ หรือวิทยุโทรทัศน์ และในแง่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็น รูปประชาธิปไตยหรือไม่ใช่ประชาธิปไตยก็ตาม แต่เป็นตัวอย่างของการกล่อมเกลารัฐ การเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างจิตวิญญาณของความเป็นประชาธิปไตย ขึ้นในหมู่ประชาชน โดยประชาชนจะเรียนรู้แนวสัมผัสต่างๆ จากสถาบันที่กล่าวมา รวมทั้งการมีโอกาสเลือกด้วยตนเอง คำถามที่สำคัญที่สุดคือ จากวัฒนธรรมสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงลูกแบบจารีตประเพณี ที่อาจจะไม่เปิดโอกาสให้เด็กพัฒนา บุคลิกภาพด้วยตัวเองขึ้นมาในระดับหนึ่ง แต่จะถูกกำหนดเป็นความเชื่อที่ว่าเด็กดี ควรเป็นอย่างไร นอกจากนั้นยังกำหนดด้วยการเลือกอาชีพให้กับบุตรหลานของตน ไม่ว่าจะเป็นหมอ วิศวกร นักกฎหมาย ทหาร และตำรวจ ฯลฯ หรืออาตมันปัจเจกภาพ (Selfhood) เมื่อขาดการพัฒนาอาตมันทางการเมืองที่เป็นตัวของตัวเอง (Political Self) ในทางการเมืองจึงเกิดขึ้นได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นเรื่องไม่แปลก ถ้าคนจำนวนไม่น้อย สามารถถูกปลุกเร้าเดินตามแนวของผู้ที่เก่งทางวาทศิลป์ได้จนกลายเป็นกระแสทางการเมืองได้ และนี่เป็นจุดอ่อนของสังคมซึ่งคนส่วนใหญ่ขาดข่าวสารข้อมูล การศึกษา เล่าเรียนไม่มีการสอนให้รู้จักคิดวิเคราะห์จึงไม่เกิดความรู้ที่แท้จริง และกลายเป็นจุดอ่อน ที่อาจจะถูกปลุกเร้าจนเกิดอารมณ์ผูกพัน มิได้ตัดสินใจด้วยตนเองแต่ถูกจูงโดยกระแส (ลิขิต วีรเวทิน, 2551)

บทสรุป

การปกครองแบบประชาธิปไตยไม่สามารถจะพัฒนาได้ด้วยการร่างรัฐธรรมนูญ การมีพรรคการเมือง การเลือกตั้ง การประชุมรัฐสภา การบริหารประเทศโดยฝ่ายบริหาร เพื่อจัดโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว ที่สำคัญจำเป็นจะต้องมีพื้นฐานที่มั่นคงนั่นคือ วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย เช่น ความเชื่อเรื่อง ความเสมอภาค การเคารพในสิทธิเสรีภาพ การเคารพในหลักนิติธรรม การมีอาตมันปัจเจกภาพ และมีอาตมันทางการเมืองที่มีความอิสระเสรี ตัดสินใจด้วยตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดมั่นอยู่ในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์การมีวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย ถ้าสังคมนั้นประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำการเมือง มีลักษณะที่เป็นเผด็จการอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมสังคมนวมตลอดทั้งบุคลิกภาพ

ของคนในสังคมนั้นย่อมยากที่จะพัฒนา วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยคือ การมีทัศนคติที่เชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ มีศรัทธาในมนุษย์ว่าสามารถใช้เหตุ ใช้ผลในการชี้แจงข้อสงสัยและความขัดแย้งต่างๆ เชื่อในสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อดทน อดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง มีจิตใจที่เป็นนักกีฬา การยอมเสียสละส่วนตนเพื่อ ผลประโยชน์ส่วนรวม การเคารพในหลักนิติธรรม โดยมีแนวโน้มที่จะร่างกฎหมายและ อ่านกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้วยการยึดถือหลักการเป็นใหญ่ ไม่ใช่เล็ง ผลปฏิบัติและมีลักษณะพร้อมที่จะตะแบงแบบศรีธนญชัย “ถนนไปสู่ประชาธิปไตยอาจ ไม่ใช่ถนนที่เรียบราบต้องใช้เวลาในการพัฒนา และจิตสำนึกที่สอดคล้องกับโครงสร้าง และกระบวนการประชาธิปไตย หรือระบบประชาธิปไตยโดยคนจำนวนมากเชื่อว่าเป็น เป้าหมายสูงสุดของสังคมมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์”

เอกสารอ้างอิง

- กมล สมวิเชียร. (2514). *วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง*, ในวรรณไวทยากร: รัฐศาสตร์, พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- Somvichain, Kamol. (1971). *Thailand's political culture and political development.*, White in color Forecast. Political science., capital: Thai Wattana Panich.
- เครตัน เจมส์ แอล. (2545). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน*, นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- Kartan, Jam L. (2002). *Guide the participation of citizens in decision-making Communities.*, Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.
- จรรยา หยุทอง-แสงอุทัย. (2557). *วัฒนธรรมทางการเมือง*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560 จาก www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9570000147864
- Saenguthai-Yutong, Jarun. (2014). *Political Culture*. Retrieved January 10, 2017, from www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9570000147864
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2559). *วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560 จาก www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637713
- Chanruang, Chamnan. (2016). *Political Culture Retrieved*. Retrieved January

- 10, 2017, from www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637713
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2524). *วัฒนธรรมทางการเมืองกับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย* อ้างอิงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524. *วัฒนธรรมการเมืองไทย*, สมาคมสังคมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Samudavanija, Chai-Anan. (1981). *Political culture and democratic political system*. cited in Pronsak, Phongphaew., 1981 Thailand's political culture, Social Science Association, Bangkok.
- ทิวากร แก้วมณี. (2553). *แนวคิดวัฒนธรรมการเมือง : จาก Civic Culture สู่ Bowling Alone Political Culture: From Civic Culture to Bowling Alone*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560 จาก www.oknation.nationtv.tv/blog/dhiwakorn/2010/10/05/entry-1
- Kaewmanee, Dhiwakorn. (2010). *concept's political culture. : From Civic Culture to Bowling Alone Political Culture: From Civic Culture to Bowling Alone*. Retrieved January 10, 2017, from www.oknation.nationtv.tv/blog/dhiwakorn/2010/10/05/entry-1
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2554). *วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 12, 49-63.
- Eoseewong, Nidhi. (2011). Thailand's political culture. *Journal of the Institute of Culture and Art., Srinakharinwirot University*, 12, 49-63.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2524). *วัฒนธรรมการเมืองไทย*. สังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- Phongphaew, Pronsak. (1981). *Thailand's political culture*. Social guilds. Bangkok.
- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2550). *ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Jumbala, Prudhisana. (2007). *Political system: basic knowledge*. (9th ed.). Publishing. Chulalongkorn University.

- ลิขิต ธีรเวคิน. (2551). *วัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560 จาก www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000098468
- Dhiravegin, Likhit. (2008). *Democratic political culture*. Retrieved January 10, 2017, from www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000098468
- สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2527). *ประเพณี และวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- Chaidee, Somchai & Sriviriyaon, Yanyong. (1984). *Tradition and culture of Thailand*. Bangkok: Thai Wattana Panich.
- Almond, Gabriel & Verba, Sidney. (1972). (4 Print). *The Civic Culture*. Princeton University Press: Princeton.
- Andrew Heywood. (1997). *Politics*. London: Macmillan, p. 202.
- Edward B. Tyler. (1877). *Primitive Culture Researches into the Development of Mythology, religions, languages, Art and Customs*, New York: Henry Holt.
- Heywood, A. (2002). *Politics*. (2nd ed.). New York: Palgrave Macmillan.